

Endelave By

Endelave By er en usædvanlig smuk landsby, som har bevaret sit gamle landsbypræg. Særligt omkring gadekæret i den vestlige ende ligger der stadig flere af de gamle bindingsværksgårde og -huse, bl.a. den gamle skole fra 1828. Det er også her omkring, at den første Endelave By lå. Kirken stammer fra 1400-tallet, men er ombygget flere gange siden, – senest i 1931, hvor tårnet blev tilføjet.

I byen findes en række butikker og servicefunktioner, der kan dække øboernes daglige fornødenheder – købmand med posthus og håndkøbsapotek, kro med restaurant og værelser, caféer, brugskunstbutik, cykeludlejning, kulturhus med bibliotek, gymnastiksal, fitness-rum og kreative værksteder og campingplads med hytter, clamping og shelters.

Udsigt til badestrand og kirke.

Foto: Povl Tøft

Foto: Jan Kofod Winther

Strand-Mandstro

Øvre – 300 tønder land fredet natur

Den øverste ende af Endelave – Øvre, er et stort fredet naturområde.

Et varieret område med store åbne strandenge, lynghede, fyrrekrat, og, skjult i bevoksningen, adskillige små skovsøer. Det er muligt at opleve områdets spændende plante- og dyreliv, enten ved en tur langs kysten eller ad hjulsporene gennem bevoksningen. Her er mulighed for at træffe vilde kaniner, se den lille bregne slangetunge, eller, en stille juni aften, være heldig at opleve et kor af ”syngende” strandtudser.

Helt ude på nordspidsen – ”Øverste Ende” – kan opleves samme fænomen som ved Grenen i Skagen – pålandsbrænding i vindsiden og blankt vand i læ.

Møllegrunden – sælreservat

Møllegrunden – et lille smalt sandrev lidt nordvest for Endelave, er et vigtigt ynglereservat for Kattegats sæler.

Foruden sælerne holder mange fugle til på Møllegrunden, bl.a. vil man ofte kunne se store flokke af skarver.

Revet og havet omkring er lukket for al færdsel hele året. Fra reservatets grænser er der dog gode muligheder for, såvel for sejlene, som for færgepassagerer, at iagttage sælerne.

Gå ikke tæt på sæler og unger, der ligger på stranden og lad eventuelt døde sæler ligge.

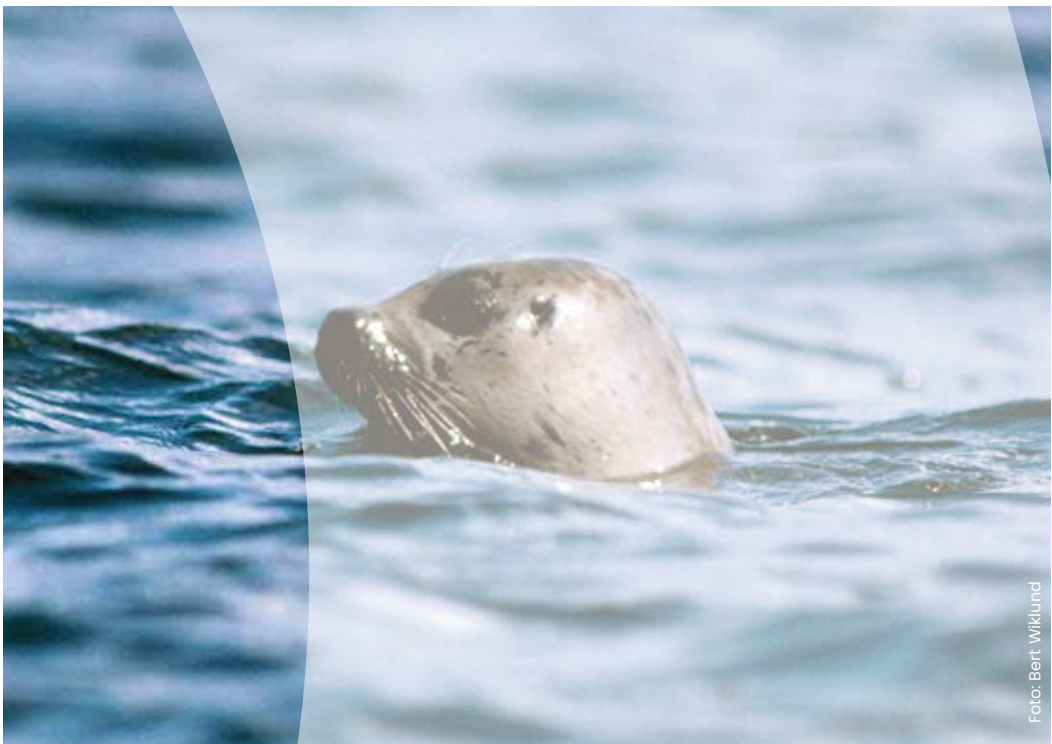

Foto: Bert Wilund

Endelave

- en ø i Kattegat

Foto: Søren Heljager

Landskab og geologi

Øens centrale del med det højeste punkt, Snekebjerg, er et blot 7,8 m, er skabt under sidste istid. Uden på dette skelet af istidsdannelser har havet siden aflejret nyt land.

Øens 3 spidser, Lynger Hage, Kloben og Øvre er sådanne marine dannelser. Specielt er det tydeligt, at Øvre er opstået som en serie af krumodder, – med den ældste længst mod syd og den yngste nærmest kysten mod nord. Odderne er dannet fra Kattegatsiden i øst og er krummet mod nordvest. Strandvold efter strandvold af grus og rullesten er herved lagt uden om hinanden, så øen gradvist er vokset mod nord. En proces der stadig finder sted. Havet æder sig ganske langsomt ind i øen på sydvestkysten, og har herved skabt den 5 m høje klint. Hvert år skrider store stykker af den stejle klint i havet og kystlinjen ændres således gradvist. At øen gennem tiderne har ændret form kan iøvrigt også ses ved, at der findes rester efter en gammel mose med store elle- og egetræer 200 m ude i vandet nord for Endelave By.

Havet omkring Endelave er meget lavvandet, hvilket tydeligt ses ved de to ikke oversvømmede sandbanker – Møllegrunden og Svanegrunden. Ud for Øvre ligger endnu en lille ø kaldet Terneøen.

Sagn og historie

Tidligere tiders endelavitter har efterladt sig mange flintredskaber og andre spor, der vidner om bosættelse på øen fra ældre stenalder, ca. 4000 år f.kr. Et levn fra fortiden ses på en stor sten med en indhugget skålgrube – et frugtbarhedstegn hugget af bronzealderfolket. Samme sted ligger en anden stor sten – ”Fandens sten” – med et hesteskoligende aftryk. Ifølge sagnet sat af Fanden engang han sprang fra Hjørne til Samsø og satte af med sin hov på stenen. Ved Lynger ligger de højrygede agre og viser tidligere tiders dyrknings spor. Første gang øen nævnes i gamle skrifter er Valdemar Sejrs Jordebog i 1231, hvor øen kaldes Øndalaghas. Om det er den lave ø eller Odins søn Ennelaugur, som har givet øen sit særprægede navn, må stå hen i det uvisse. Men sikkert er det, at stedsnavne som Kongevejen og Kongesø fortæller om tiden, hvor hele øen tilhørte kongen. Skiftende ejere og skiftende tider har sat sine spor på øen. Således faldt størstedelen af den gamle egeskov ved Louisenlund for øksen efter major von Schildknechts overtagelse af øen i slutningen af 1700-tallet. Egetømmeret herfra anvendtes til opbygningen af den danske krigsflåde. Siden har bl.a. den berømte løvetæmmer Hjalmar Olsen ejet Louisenlund og haft løver på godset. Det fortælles, at 2 af hans løver slap ud en dag og skabte panik på Endelave. Den ene blev skudt og ligger begravet i haven ved Løvestenen.

Plante og dyreliv

Endelave er med det omkringliggende hav udpeget som internationalt beskyttelsesområde, på grund af dens fantastiske natur med uforstyrrede strandenge og lavvandede havområder, der er rige på fugleliv. Ofte raster store flokke af ænder i havområderne nord og nordvest for øen, og ved Flasken kan ses vade-fugle i tusindvis.

Specielt i ynglesæsonen skal der vises ekstra hensyn:

- gå kun på stierne eller langs stranden
- gå uden om fuglekolonier
- tag ikke ophold i nærheden af reder eller unger
- hold hunden i snor

I det klare og rene havvand er det muligt at fange rejer, plukke blåmuslinger og samle stillehavsøsters. Flere steder på de kreaturgæssede strandenge ses rækker af små græsklædte tuer – den gule engmyres karakteristiske myretuer. Strandengene og skov- og hedearealerne ved Lynger og Øvre har en rig flora,

heriblandt flere sjældne og fredede orkidéer. På Endelave findes en ganske særlig frø – springfrøen. Den er en elegant brun frø med glat hud og en farve der minder om et vissent blad – en perfekt camouflage. I begyndelsen af april kan man på vandoverflader finde ægklumperne, der ligner fyldt fra en ”boblekuvert”.

De vilde kaniner er ét af Endelaves vartegn – og efterhånden er der så mange, at man ser dem overalt, både i byen, i haverne og på stranden. Specielt tidligt om morgenen og ved skumring hopper kaninerne lystigt omkring, så det er de færreste, der ikke når at opleve en eller flere kaniner, når de besøger øen.

Af større pattedyr findes både rådyr og ræve på Endelave. Ræven har flere gange været udryddet på øen, men i isvintre kommer nye ræve over isen fra fastlandet. Flere forholdsvis almindelige dyr fra den danske fauna findes slet ikke på Endelave, som eksempelvis hugorme og muldvarpe.

Den fredede springfrø

Foto: Søren Heljager

Strand-tusindgylde

Foto: Søren Heljager

Skov-gøgeilje er knyttet til løvskove og krat

Natur

Endelaves natur er bemærkelsesværdig, og rummer en mangfoldighed af forskellige naturtyper, der alle er beskyttet af både dansk og international lovgivning. De centrale dele af øen er agerjord, mens næsten halvdelen består af uopdyrket og forholdsvis uforstyrret natur. Foruden det 300 tdr. land store fredede naturområde ved Øvre, er der et andet stort sammenhængende naturområde ved Lynger Hage i syd med lyng og blandet bevoksning af fyr, eg, birk og rønnebær.

Omkring godset Louisenlund findes øens største løvskov, hvori der endnu er bevaret rester af den århundred gamle herregårdsskov. Her er en mangfoldighed af gamle danske træer. Vedbend og kaprifolier slynger sig som lianer op ad stammerne og mellem træerne, og giver flere steder skoven et helt urskovsagtigt præg.

Lidt om Endelave...

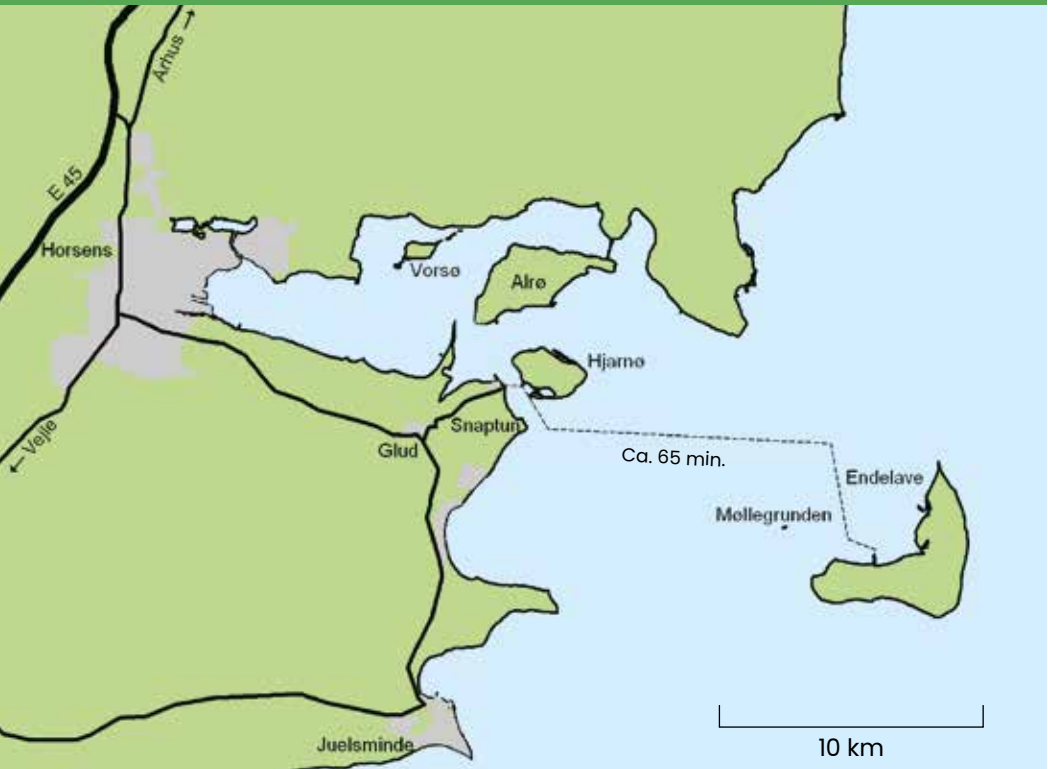
Horsens Kommune
Chr M Østergaards Vej 4
8700 Horsens

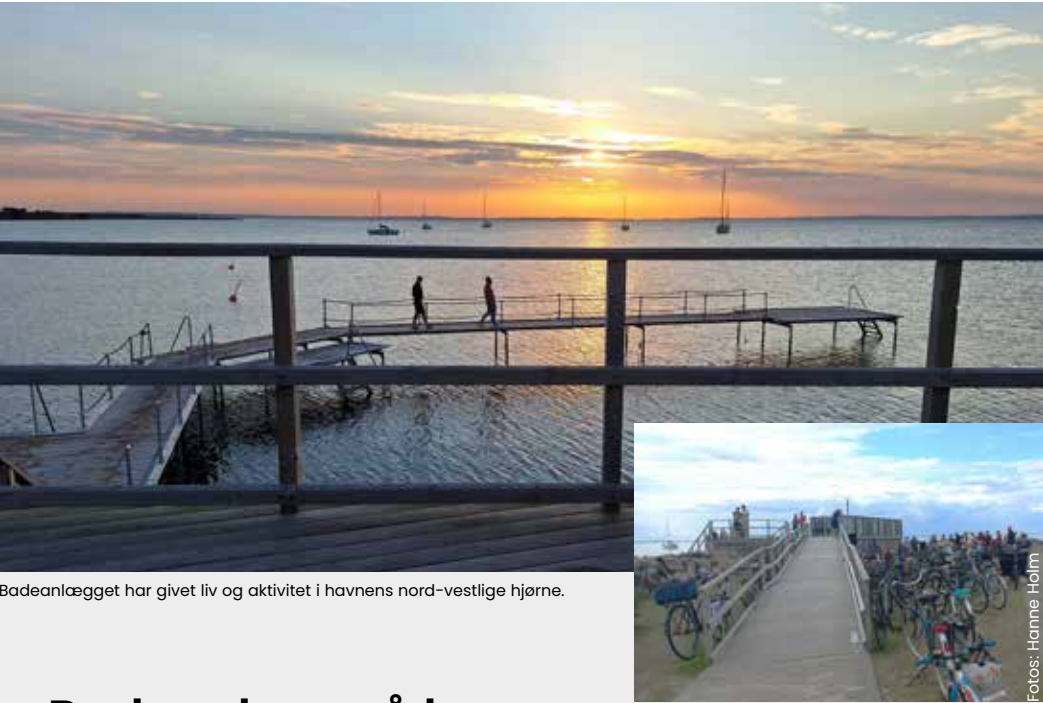
Telefon: 76 29 29 29
www.horsens.dk

Besøg Endelaves hjemmeside: www.oenendelave.dk
Læs mere på www.kystlandet.dk

Endelave ligger i Kattegat ud for Horsens Fjord, knap 10 km fra fastlandet. Øen er 13,2 km² stor. Næsten halvdelen af øen er skøn natur med bl.a. gammel skov, heder og enge, mens resten er opdyrket. Befolkningen tæller ca. 150 fastboende. Størstedelen af bebyggelsen ligger i og omkring Endelave By, mens der er langt mellem huse og gårde på den øvrige del af øen. Dog findes et større sommerhusområde ved Lynger Hage på sydøstkysten.

Endelave kan besøges på alle årstider, og øen byder på et væld af flotte vandre- og cykelture i en varieret og uberørt natur. Badevandskvaliteten omkring øen er høj, specielt omkring Øvre og ved Søndermølle.

Badeanlægget har givet liv og aktivitet i havnens nord-vestlige hjørne.

Fotos: Hanne Holm

Badeanlæg på havnen

I sommeren 2021 blev havnens flotte , badeanlæg indviet – og har siden været en stor succes. Badeanlægget er indrettet med udsigtsplatform, solnedgangstrappe og badebroer, hvorfra man kan gå i vandet på forskellige dybder. Anlægget bliver flittigt brugt af endelavitter, fritids-øboere og øens turister, som et hyggeligt samlingssted og i forbindelse med badning, svømmning og andre vandsportsaktiviteter. Badeanlægget er finansieret af Nordea-fonden, LAG Småøerne, Horsens Kommune, Familien Hede Nielsens Fond, Sydbank Fonden og flere af øens foreninger.

Rent vand

Endelave har flere gode badestrande og med det lave vand er det sikkert at dyrke vandaktiviteter både for børn og voksne. Vandet omkring Endelave er meget klart og uden misfarvninger af opblomstrende alger. Der findes mange forskellige arter af bundplanter, og på grund af det klare vand vokser de på selv store dybder. Dyrelivet på havbunden omkring øen er meget rigt – og her findes en række arter, der kun lever i et rent havmiljø, og såvel antal som artsrigdom er stor.

Aktiv Ø

I påsken, sommerugerne 27-31 og uge 42 er der masser af gratis aktiviteter for alle. Endelave idrætsforening og frivillige står for de mange spændende aktiviteter, som primært er outdoor-aktiviteter for alle aldre.

Vandre- og cykelture

Med de korte afstande og de mange små hyggelige veje er Endelave ideel til lange og gode spadsereture såvel som cykelture (cykler kan lejes flere steder på øen). Alle øens naturområder (ikke indhegnede) kan nås via veje, stier eller langs stranden. Det er ikke tilladt at cykle på stranden.

I folderen "Kaninoen og andre vandreture på Endelave" er der forslag til vandreture, der er afmærket med pile. Ruterne er mellem 3 og 21 km lange. Folderen kan fås på færgen og ved flere af øens butikker. Der er infotavler ved servicebygningen på havnen.

Et turforslag (den grønne rute) på ca. 12 km følger Endelave Strandvej langs kysten, gennem strandengene ved Flasken, hvor kystfugle raster i stort tal. Det levende hegn af bukketorn langs vejen er tilholdssted for tusindvis af vilde kaniner, så muligheden for at møde dem er stor her. Længere nordpå kommer man til Øvre, det store fredede naturområde på 300 tdr. land.

Dark sky – Nattehimen

Uden for byen findes flere spots uden kunstigt lys, f.eks. på Strandvejen, Øvre og Lynger. I buldermørke kan man opleve en storslået himmel oplyst af mælkevejen og et hav af stjerner. Desuden er det i perioder chance for at se meteorer, stjerneskud og nordlys.

Endelave er i gang med at søge en certificering som international Dark Sky Park, bl.a. ved natlige målinger. Men selv uden certifikat kan man allerede nu få en unik himmel-oplevelse, når man kigger op.

Nordlys over Endelave

Fotos: Hanne Holm

Praktiske oplysninger

- Endelaveleiren**, Primitiv lejrplads med 2 shelters, Vesterby 49, tlf. 6177 8878 eller mail: sholmgaardk@gmail.com.
- Pilegaarden**, Vesterby 49, tlf. 6177 8878. Vejbod med lokale produkter fra Pilegaarden.
- Flyveplads**, Vesterby 78, 260° – 1,6 km fra Endelave By. Elevation 16 ft. Bane 11/29. 650x25m. Vindpose. Camping for flyvende gæster. Tekøkken og bruser med koldt vand. Tlf. 7568 9062.
- Endelave Ø og Gin**, Vesterby 47.
- Møllehusets øl og vinstue**, Vesterby 50. Tlf. 5146 4619.
- Kørhuset**, Vesterby 26. Ferie og weekendudlejning. Tlf. 4082 9399.
- Endelave Kirke**, Vesterby 20. Åbent daglig kl. 8-16. Gudstjeneste normalt søndag kl. 11:15.
- Badeanlæg** på Endelave Havn med udsigtsplatform, solnedgangstrappe og et større broanlæg.
- Legeplads og motionsredskaber**, ved havnen lige overfor færgelejet.
- Endelave Havn**. Havn med gode faciliteter. Plads til ca. 100 både. Havnefoged Jørgen Holm, tlf. 5158 9942.
- Udsigten** på havnen, cykeludlejning, fastfood, is og bake off, tlf. 2714 0654.
- Endelave Museum**, Vesterby 1. I maj, juni, juli og august åbent dagligt 10-17. Guidede rundvisninger kan bestilles på: mail@endelave-museum.dk. Øvrige åbningstider kan ses på hjemmesiden: www.endelave-museum.dk.
- Endelave Lægeurtehøve**, Søndermølle 29. Besøgshave med historiske og lokale lægeplanter, butik og café. Info tlf. 2613 7260.
- Ø-Butikken**. Lokale produkter fra Endelave. Åbent kl. 11-16 i højsæson og weekend kl. 12-15, uden for sæson tlf. 2177 0740.
- Café Heden**, inspireret af de europæiske landkøkkener. Book på tlf. 5384 4407 eller 6060 2244 eller heden.aps@gmail.com.
- Endelaveflet og Skippergaardens B&B**, Kongevejen 14, reparerer og nyfletter PK stole. Stort værelse m/ eget bad. Info@endelaveflet.dk. Tlf. 5155 6608.
- Dronningesmøgens IS & VIN**, Kongevejen 20, ved vejen eller ring 2048 0123.
- Endelave Taxa**. Kongevejen 20, tlf. 6025 9603. Bestil i god tid. Mulighed for handicapkørsel.
- Butik Englefryd**, blomster, brugskunst og

- cafe. Kongevejen 11, tlf. 2011 6252.
- Bibliotek**, Kongevejen 30. Døgnåbent.
 - Endelave Bryggerlaug**, Ølsmagning ved forespørgsel.
 - Kroen Endelave**, Kongevejen 15. Se åbningstider/info på kroen-Endelave.dk. Mail: info@kroen-Endelave.dk. Tlf. 2143 1415.
 - Kongevejens Elite-købmænd, pakkeindlevering og håndkøbsudsalg**, Kongevejen 17, tlf. 5122 0282
 - Cykeludlejning og traktorture "Endelave rundt"**, Kongevejen 36. mail: poulendelave@hotmail.com.
 - Shelters**, Kongevejen 26 (bagved skolen). Kan bookes på info@endelaveskole.dk eller tlf. 5158 9971.
 - Legeplads**, sportspladsen, Kongevejen 46.
 - Sygeplejerske**, tlf. 7568 9023,
 - Louise's Løppecafé og pensionat**, Kongevejen 27. Tlf. 2682 9507.
 - Campingpladsen Endelave**. Kongevejen 29, tlf. 5022 1114. Hytter, shelters, clamping, telt- og campingplads. campingpladsen-endelave.dk
 - Smagen af Endelave**, Kongevejen 29, tlf. 5022 1114. Hjemmelavede specialiteter.
 - Pakkeshop**. DAO, GLS. Kongevejen 41, tlf. 2824 8601.
 - Dyrlægen**, Kongevejen 67, tlf. 2627 9088.
 - Politi**, Havnhornet 3, Sognefoged Jørgen Holm Pedersen, tlf. 5158 9942.
 - Turridning Endelave**, Havhornet 3, På islandske heste, tlf. 6175 9787.
 - Louisenlund**, Lynger 11. En tidligere herregård fra 1700 tallet.
 - Tanggården**, Østerby 6, Tangsafari, tangevents og tangprodukter. Tlf. 5040 9470.

Aktiv Ø: gratis primært outdoor-aktiviteter for alle aldre i uge 27-31 og 42.
Endelave Sommerhusudlejning: v/Pia Briesemeister, tlf. 7152 5152.
Ø-guide: Tove Yde, tlf. 2463 9833.
Writers Walk: v/Birgit Juel Martinsen, skrive/ vandreture og Kanino-guide. Tlf. 2613 7260.
GuidOpera: I Skippergården, ultimo juni eller primo juli – spørg ved Endelaveflet.

Signaturforklaring

- Sø
- Vandløb
- Skov
- Hede
- Eng/vådområde
- Vildtreservat
- Landevej
- Småvej
- Sti
- Toilet
- Drikkevand
- Madpakkehus
- Seværdighed
- Fugletårn
- Campingplads
- Primitiv teltplads
- Shelter
- Badested/-anlæg
- Rednings nummer

Kanino vandreruter:

▲▲▲▲▲ Ca. 21 km

■ ■ ■ ■ ■ Ca. 12 km

★ ★ ★ ★ ★ Ca. 3 km

Færgeforbindelse

Færgen MF Endelave sejler dagligt mellem Snaptun og Endelave. Overfartstiden er ca. 65 min. Færgen har plads til 22 biler og i sommerperioden op til 245 personer. Billetter til færgen skal købes på forhånd via færgens hjemmeside: MF-endelave.dk eller i billetautomaten på havnen i Snaptun.

Køb billet, se afgangstider og læs mere om sejlturen på færgens hjemmeside MF-endelave.dk eller scan QR koden og kom direkte. Se visualisering af færgeruten på bagsiden af folderen.

MF-Endelave

Adgang og regler for færdsel

De afmærkede vandreruter berører privatejede arealer. Vis hensyn, hold hunden i snor og tag dit affald med hjem. Naturbeskyttelseslovens regler gælder for al færdsel.

Vandring og cykling

- Vandring og cykling ad veje og stier i det åbne land er tilladt.
- Cykling på stranden er ikke tilladt.
- I privatejede skove må man benytte stier og skovveje fra kl. 6 til solnedgang.
- Ophold inden for 150 m fra beboelses- og driftsbygninger er ikke tilladt.

- Gå uden om fuglekolonier og tag ikke ophold i nærheden af reder eller unger.
- Færdsel er på eget ansvar.

Hunde

- Hunde skal føres i snor.
- Samt efterladenskaber op.

Affald

- Benyt de opstillede affaldsbeholdere eller tag dit affald med hjem.
- Finder du affald, er det en stor hjælp, hvis du fjerner det.

